

Estetická teorie

Theodor W. Adorno

Copyright © Galerie X

Všechna práva vyhrazena. Galerie X poskytuje veškerý obsah této knihy k volnému šíření za předpokladu, že bude uveden odkaz na zdroj, tj. vydavatele této publikace. Při splnění této podmínky není pro citace nebo přetištění obrazových částí potřeba předchozího souhlasu nakladatele.

Vydavatel

Uvedenou publikaci vydala Galerie X, jako svoji prémii ZDARMA.

ESTETICKÁ TEORIE

Estetickou teorii lze v mnoha ohledech považovat za Adornovo zásadní dílo, kterým nejenom navázal na své předchozí filosofické práce, ale v němž zároveň shrnul svůj celoživotní zájem o moderní umění.

V češtině vychází monumentální torzo poslední knihy Theodora W. Adorna. V minulých dnech se na trhu objevil pečlivě vypravený překlad Estetické teorie (součástí textu je obsáhlejší doslov překladatele Dušana Prokopa, německo-český slovník základních pojmů a také slovník cizích výrazů), poslední knihy německého myslitele Theodora W. Adorna, jednoho z nejvýznamnějších představitelů tzv. frankfurtské školy.

Estetickou teorii lze v mnoha ohledech považovat za Adornovo zásadní dílo, kterým nejenom navázal na své předchozí filosofické práce, ale v němž zároveň shrnul svůj celoživotní zájem o moderní umění. Text, který vyšel až posmrtně, péčí filosofovy ženy a editora jeho spisů, lze číst i jako knihu brilantních postřehů o významných moderních umělcích, jejichž dílům se Adorno věnoval ve

svých kratších textech již dříve, avšak takovýto přístup, mám za to, jakkoli bude čtenářsky vděčný, nebude knize zcela práv. Estetická teorie totiž je pokračováním filosofické práce, kterou Adorno začal již v dílech jako Dialektika osvícenství (napsaná společně s Horkheimerem, dokončená 1944, publikovaná 1947) a Negativní dialektika.

Kritika západní racionality

V nich se německý myslitel věnuje kritice západní racionality, zejména logice identity západního rozumu. Od původní marxistické orientace se těžiště inspirace přesouvá k Maxu Weberovi, zejména jeho analýze západní racionality. Podle Webera se rozum v průběhu sekularizace osvobozuje od mytických a náboženských zdrojů a plně se instrumentalizuje. Plní funkci pouze jako prostředek společenské kontroly, reprezentuje stále se zvětšující schopnost těch, kdo jsou v moderním světě situováni v pozici moci, ovládat a kontrolovat společnost pro své cíle. Oproti marxistickému pojetí tak nastupuje pesimismus ohledně schopnosti rozumu stát se emancipačním faktorem. Instrumentální rozum se stává zcela neslučitelný s hodnotou autonomní osobnosti a vědění, chápané v kontextu západní racionality, se rovná moci. Adorno v těchto raných dílech demystifikuje ideál

racionální sebe-identity převládající v kantovské morální filosofii i psychoanalýze, tedy dvou intelektuálních projektech, které jej značně ovlivnily.

Rozum a jiné

Ilustrací mu je Odysseův příběh, významný bod v konstituci západní racionality, kde se naplno projevuje strach z jiného. Odysseus je podle Adorna mýtem vyprávějícím o tom, jak hrdina konstituuje vlastní identitu pouze za cenu represe jiného. Avšak kritika osvícenství, projektu moderny, nemůže být plně vyjádřena diskurzivní formou, ta je výsostným územím právě takto utvářené racionality.

Obrat k mimésis umění

Adorno se proto, podobně jako Kant v případě věci o sobě, uchyluje k umění. Neznamená to, že by proti racionalitě stavěl nějakou iracionalitu umění, to velice důrazně odmítá a na stránkách Estetické teorie kritizuje psychoanalýzu právě za to, že umění tlačí do sféry nevědomí, tedy iracionálního. Ani se Adorno nevzdává pojmu pravdy. Pouze mu jde o to, orientovat pojmové myšlení směrem k umělecké mimésis, aby oslabil mechanismy ovládnutí a aby skrze umění mohl vystoupit

nediskurzivní moment pravdy. Podle Dialektiky osvícenství má právě v mimesis své kořeny západní rozum, konkrétně v aktu ovládnutí přírody skrze připodobnění, avšak racionalita později kulminuje v aktu projekce, kdy se skrze technologii moci dosáhne toho, že ono jiné (např. příroda z příběhu o Odysseovi) zmizí. Umění podle něj vůbec není iracionální, je to "racionalita, která racionalitu kritizuje, aniž se jí vymyká". Racionalita je v umění momentem, který organizuje a zakládá jeho jednotu. Tento moment je ve vztahu k racionalitě vnější, ale neodráží její "kategoriální řád". Právě mimetický postoj umožňuje vztah k realitě mimo fixní kladení subjektu a objektu do vzájemného protikladu, mimetický impuls se vzpírá zpředmětnění a poskytuje tak prostor onomu jinému potlačovanému vnější racionalitou.

Otevřené formy moderního umění

V Estetické teorii se Adorno téměř výhradně věnuje umění modernímu. To pro něj totiž představuje rozchod s jednotou smyslu, jak jí v buržoazním umění reprezentuje jednota uzavřeného díla a jednota individuálního já. Podle Adorna je v této jednotě něco násilného, je to jednota, která je možná pouze za cenu potlačení a vyloučení disparátního, neintegrovaného (a neintegrovatelného). A

právě moderní umění se svými otevřenými formami je odpovědí na tyto tradiční totality smyslu.

Adorno a moderní kritické myšlení

Na první pohled je zřejmé, že zásadní orientací svého myšlení stojí Adorno blízko současným teoriím (zvláště poststrukturalismu), a to i způsobem svého psaní. Uchyluje se totiž k esejistické formě, která dokáže respektovat partikularitu - z toho důvodu parataktická (a nikoli hierarchická) kompozice Estetické teorie. Tento způsob psaní jako by se obracel přímo proti platónskému modelu poznání ve formě obraz-reprodukce-representace. Esejistická forma má naopak zabránit tomu, aby text fungoval jako reprezentace vzdáleného světa odhaleného analýzou světa zjevného (právě tento způsob psaní a kompozice Adornovi později vytýkal další představitel frankfurtské školy Jürgen Habermas). Stejně důležitá jako tato podobnost je však i rozdílnost daná zejména tím, že Adorno důsledně drží pojem pravdy a extrémní ambivalentnost negativní dialektiky není v žádném případě totožná s aporiemi derridovské nebo demanovské dekonstrukce, což je nejlépe vidět v jeho analýzách básní Stefana Georga.

Dílo, které klade otázky

Estetická teorie je velice odvážným pokusem znovu myslet umělecké dílo v kontextu krize západní racionality. Otázkou však zůstává, že zatímco Adornova kritika racionality (pesimistická část jeho myšlení) jde přijmout bez nějakých větších problémů, v případě jeho optimismu ohledně umění vyvstávají velice závažné problémy. Avšak právě v tom spočívá přínos textu - ne v tom, že by snad dokázal dát nějaká definitivní řešení, nýbrž že provokuje k dalšímu intelektuálnímu zkoumání.

Galerie X

Dopřejte svému
tabletů či chytrému telefonu
NĚCO VÝJIMEČNÉHO